Beraber

Bu sayımızı büyük şair Paul Eluard'ın hatırasına sunuyoruz

SAYI : 8 15 ARALIK 20 KURUŞ

Meksika Rönesansı

Modern Meksikada 1910 - 1921 arasındaki 11 yıllık ihtilâl ve müdahale devrinin sona ermesi yeni bir durum yarattı. General Alvara Obrego'nun iyi idaresi sırasında sürgünler ve bunların arasında seçkin antropolojist Manuel Famio yurduna döndü. Yeni Beksika hareketinin hazırlayıcılarından biri olarak Famio, çağdaş Meksika resminin temellerinden birini teşkil edecek olan uvkî zemini izaha çalıştı. Ötedenberi süregelen «Meksikanın kalabalık yerli ahâlisini medenîleştirmek...» ideali yanında daha ziyade okumuş denenlerin yeni maştan eğitimini ortaya attı.

Yeni hükûmet iyi idare edebilmek için Meksika ahalisini teşkil eden ırkların tabiatını anlamak zorundaydı. Meselâ yeni hükûmet ahalinin büyük çoğunluğunun yerli kanı taşıdığı gerçeğinin önemini, memleketin karakterini uygun şekilde anlatmak için «spiritüel ve artistik değerler» e dönüşün zorumlu olduğunu farketmeliydi. Bu kavram daha önceki Meksika san'atında hâkim olan orijinalitesiz ve donmuş Avrupa Akedemizmiyle şiddetli bir tezat halinde olmakla beraber yeniden doğuş için tesir gene çağdaş Avrupadan gelecekti.

Modern San'atın büyük bir kısmında olduğu gibi, Meksika rönesansıdaki basitleştirme yolu ile strüktürel değerler aradı. Bu hareketin bir çok önderleri Avrupada yıllarca kaldılar. Bütün bu kimseler ilk zamanda modern ve mücerret anlamda yenilik taraftarıvdılar. Davit Alfora Siqueiros ve Carlos Merida bunların en çok mücerret olanlarıdır. Ve Meksika ile Avrupa arasındaki ilgiyi açıkça gösterirler.

Meksika san'at inkilâbının ilk kımıldanışları siyasî ihtilâlden önce geldi. Meksika san'at tarihinde önemli bir sîma olan Dr. Atl 1909 da milliyetçiliği telkine başlamıştı Ertesi yıl Porfiris Diaz'a ihtilâlin patlamasıyla birlikte Güzel San'atlar Akademisindeki öğrenciler, aralarında genç Siqueiros da olduğu halde, arada kullanılan modası geçmiş metodlara karşı isyan ettiler, bir daha dönmemek üzere Akademiyi terkettiler.

Başkentin dışında küçük bir köyde bir ev kiraladılar. Açık havada çalıştılar. Bununla beraber, Meksika san'atı için bu hareket, Almanyada ayni devirde görülen «yeniler gurubu» hareketi gibi, san'atçının Akademik olmıyan modern bir tarzda resim yapabilmesi hakkının ilân edilmesiydi. (Yoksa gerçek toplum san'atı henüz doğmamıştı), Aynı devre esnasında folklor malzemesi toplamakta Gamio'nun eski arkadaştarından biri olan F. Goitia'nın sosyal resimleri, ve daha o zaman bir noktaya kadar bağımsız çalışan Jose Clemente Orozco'nun umumhane manzaraları meydana gelmişti.

1913 te Cumhurbaşkanı Madero'nun öldürülmesi ve Muerta'nın diktatör oluşu ile birlikte san'atçı Atl, Orozco ve Goitia'ya büyük bir san'at öğrencileri gurubu katıldı. Siqueiros'un da dahil bulunduğu bu gurup, diktatöre karşı baş kaldırmıştı. Bu devir çeteci asker Pancho Villa ile Şiarı Toprak ve Hürriyet olan büyük köylü lideri Emiliano Zapata devridir. Zapata'nın bu şiarı yıllarca yerine getirilememişti. Bir çok aydınlar propagandası ve asker olarak harekete katıldılar. Bu mücadele sırasında Jose Guado Posada, günün olaylarını konu edinen yumuşak pirimitiflikle «Corridos» denen meşhur renkli kâğıtlar üzerine basılmış resimli şarkılarını verirken, bu arada Orozco siyasî karikatürler çiziyordu. Bu eserler her iki san'atçıyı da cadde ve ordugâhlarda halkla temasa getirdi ve popülerleştirdi.

1919 da Jalisco devletinde devrimci san'atçıtarın, ressam Zuno'nun başkanlığında kurdukları teşkilât, ressam Dela Cueva'nın yardımıyla bir asker - san'atçılar kongresi topladı. Bu kongrenin maksadı san'atın ve genel olarak kültürün yeni istikamet ve gayesini plânlaştırmaktı.

Kongrenin başarılarından biri Siquierias ile Caros Orozco Pomero'yu etüd için Avrupaya göndermesi oldu. Bu buluşma muhtemel olarak her ikisinin karşılıklı yararına oldu.

Bu arada Meksikada işler hizla gelişti: Carbos Merida, Guatemeladan döndü. Sadece pitoresk olarak kalmamış estetik yönünden de tamamlanmış ve gerek halk motiflerini kullanmış olduğu resimlerini içine alan ilk sergisini açtı. Ertesi yıl (1921) dönüm noktasıydı. Obregon iktidara geçti. Siyasî ihtilâlin sona ermesiyle beraber san'at inkilâbı gerçekten başladı. Zapatanın arkadaşı olan ve bir zamanlar Pancho Villa emrinde bir asker olarak çarpışmış olan Jose Vasconcelas, Eğitim Bakanlığına tayin edildi. Yeni kültür plânında san'at önemli bir rol oynıyordu. Ayni yıl Siqueiros, muhtemelen Riverayla karşılıklı ekilerinin bir sonucu olarak, İspanyanın Barselon şehrinde bir beyanname neşredip Meksika devriminin san'atını yıpranmış Avrupa fikirleri üzerine değil, yerli hayatiyet üzerine kurulması gerektiğini ilân etti. Adolfo Bert Mangard, Meksika şehrindeki bir parkta gerek yerli danslarını ve müziğini içine alan muhteşem bir şenlik tertipledi. Rivera İtalyada eski İtalyan freskleriyle Bizans mozaiklerinin etkisi altında kalarak kübist olarak geçirdiqi üç yıldan sonra yurduna döndü. Memleket dışındaki bir çok Meksikalı san'atçılar yurda döndüler ve harekele katıldılar.

Vasconcelos'un san'atçıları yurda toplıyan yeni «Herkese Eğitim» şiarıyla ortaya çıkan siyasetî altında Aydınlar, Teşkilâtçı oldular. Hem emekçiler ve hem de san'atçılar arasında fikirlerini yaymaya başladılar. Bunu hemen ; inşaatta, plânlamada, yayın ve diğer kültürel ve sosyal çalışmalarda hummalı bir gelişme takib etti. Bütün iyi ve ileri fikirler, tecrübeler ve projeler iyi karşılanıyordu.

Bu siyasetin san'ata yaptığı teşvik ölçülemiyecek kadar fazladır. Her şey hattâ çocuk eğitimi bile kendini bu vasıtayla ifade eder gibiydi. 1922 den başlıyarak, hummalı bir şekilde gece gündüz çalışarak, hükûmet binalarının süslenmesinin faydasız olduğunu ileri sürenlerin muhalefetine rağmen, geniş resim projeleri başarılıyordu.

Resimdeki denemeler okul dıvarlarından bizzat sınıflara yayıldı. A. B Maugard'ın önderliği altında halk san'atı üzerine kurulmuş bir pedagojik fikirler serisi tasarlandı. Okulda öğretilenlerle günlük tecrübe arasındaki bu hayatî bağ gelecek neslin haltını yaratmakta çok faydalı olacaktı. Bu devrede san'at o kadar popülerleşti ki çocuklar için açık hava okulları kuruldu. Riveranın dıvar resimleri asistanı 14 yaşındaki Pachecane parlak bir istidadı olan fakat vaktinden önce ölen Abraham Angel gibi

(Sonu 3 üncüde)

Jacques Janvier'le konuşma

Bir kaç zamandır «Küçük Sahne» temsiller vermekte olan Fransız tiyatro topluluğu başkanı Jacques Janvier ile değerli arkadaşımız aktör - şair KÂMRAN S. YÜCE nin yaptığı konuşmayı okuyucularımıza sunuyoruz

— Günümüzün tiyatrosu hakkında fikriniz?

— Fikrimce aslolan piyesin bizzat kendisi, yani metin'dir, bahsedilen konunun edebî tarafı, prensip itibariyte, kendi kendine yetmelidir

Örnek olarak «komedi» janrının tam bir modeli olan Molière'in Cimri'sini alacağım. Bu piyes, bütün memleketlerde, derdangi bir mise en scêne'le, değişik devirlere ait kostümlerle oynanabilir : o, pek farklı tefsir ve görüşlere mukavemet edecektir.

Cimri'nin arap dilinde bir temsilinde bulunmuştum : aynı yerlerde aynı komik neticeler hasıl oldu, ve piyes hiç bir zaman ilgisini kaybetmiyordu.

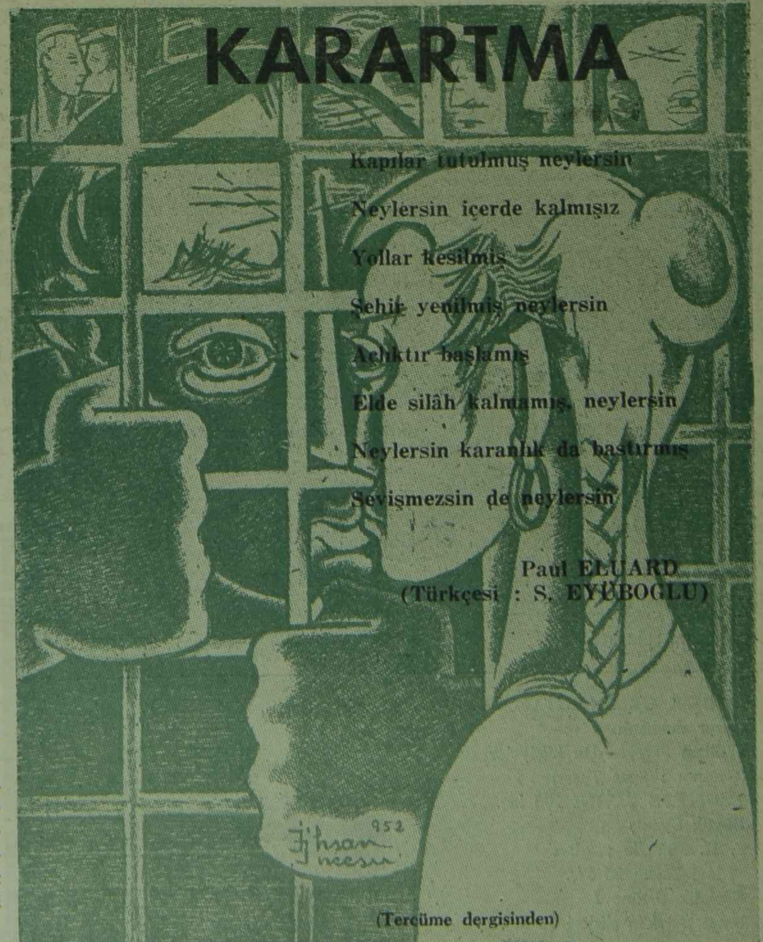
Bununla beraber tekniğin tiyatroda faydalı ve zarurî olduğuna inanıyorum. «Teknik»ten «mise en scêne»i, dekorları, tefrişi ve esaş olarak da ışıklandırmayı anlıyorum.

Bazı piyesler sağlam bir teknik, iyi bir tefsir sayesinde kurtarılmışlarsa, bu, eninde sonunda yalnız eserin esas kıymetinin hakim olması, gerçeğine halel getirmez.

— Beğendiğimiz tiyatro yazarları ?

— Fransa'da bir kaç büyük dram yazarımız var, ama onların arasından biri bugün pek açık bir şekilde ayıredebiliyor. Jean Anouilh'dan bahsettim. O, tiyatroya «hakikati» ihtiva ettiği bütün taraflariyle, fevkalâde bir derinlik ve beşerilikle empoze edebildi. Onun sayesinde tiyatro biraz kaybetmiş olduğu bir soluğu tekrar buldu ; o, olayların derinliğine gitmeye cesaret etmiştir.

(Devamı 2 ncide)

(Tercüme dergisinden)

N. ATAÇ'IN

«Sözden Söze» si

BİLMEM okudunuz mu, Nurullah Ataç'ın ikinci kitabı da çıktı... «Sözden Söze.» Varlık Yayınevi basıvermiş...

Kitabevinin ünlü «kapak yazarı» na bakarsak, Bay Nurullah «Çağımızın san'atı en ciddiye alan eleştirmecisi» dir. Bir kere, Ataç gerçek bir eleştirmeci midir ? Sanmıyorum. Kedi üstüne, uçak yolculuğu, hâtıralar, hastalık üzerine, en çok da dil üzerine yazılar yazar. Yazıları arasında, günümüzün san'atıyla uğraşanları yüzde onu bulmaz. Bu yüzden ona eleştirmeci değil de, denemeci, demek daha doğru olur. Sonra, bu yazdıklarında san'atı gerçekten ciddiye alır mı ? Aşağıdaki satırları okuduktan sonra buna cevap vermek kolay olacaktır.

«Bugün yeni şiir denilen şey, dış bakımdan eski şiire benzemiyen şeydir. Değişiklik kalıpta, öz değişmemiş olabilir.» (1)

Demek yeni şiir adına yapılan bunca gürültü, bunca didinme, sırf bir kalıp değiştirme içinmiş. Demek Naili'nin bir gazelini, kalıbı değiştirerek söylesek, bu yeni şiir sayılabilecek ? Oysa ki yeni şiir, eskideki o miskin ruhu sürdü attı, şiirimize yepyeni bir öz, «insan sevgisi» ni getirdi.

«Mallarme'den önce bir şiiri anlamak başka şeydi, Mallarme'den sonra başka... Bizim bugünkü şiir anlayışımız. Mallarme'nin kurduğu şiir anlayışıdır.» (2).

Mallarme'yi bilmiyen şairlerimiz yandı demektir. Bıraksınlar şiir yazmayı, Fransızca biliyorlarsa okusunlar Mallarme'yi, öğrensinler neymiş o hazretin şiir anlayışı — Ya Fransızca bilmiyorlarsa ? İşte o zaman Bay Nurullah'ın bize ol nesneyi, Mallarme'nin şiir anlayışını anlatıp öğretmesi gerekir. Ne var ki onun da bu işi kıvıracağı şüpheli :

«Anlar mıyım ben Mallarme'nin şiirini? Anlamam ya, gene de anlarım». (3)

Ya günümüzün şairleri üzerine ne diyor Atâ beyin oğlu ?

«Yerecek değilim günümüzün şairlerini... Ama nasıl söyliyeyim, bir eksiklik duyuyorum. Aşk şiiri yazmıyorlar.» (4).

Buradan da anlaşılıyor ki, Ataç yeni şiirimizi pek öyle çok okumuyor... Orhan Veli'nin Meyhane - Sevdaya mı tutuldum - Oktaya mektuplar - Mahzun durmak, Melih Cevdet'in Yeni 36,7 - Seni düşünüyorum hemen aklıma gelenlerden. Oktay Rifat'ın bir kitabının ismi «Aşk ve Avarelik üstüne» değil mi ? Günümüzün şairlerinin yazdıkları aşk şiirlerinin yalnız isimlerini buraya sıralamaya kalksak başa çıkamayız. Nurullah Ataç, bir türlü Divan şiirinin etkisinden sıyrılamıyor. Aşk şiiri istemesi de o yüzden. O devirlerin şairleri, çokluk aşk konusunu işlemişler şiirlerinde... Ama bu şiirler gerçek aşk şiirleri midir ? Değil. Örneğin Fuzulî.

«Seni görmek mütelzzir görünür böyle ki eşk
Sana baktıkça dolar dîde - i giryanımıza»

diyor. Gerçekten Fuzulî sevgilisini gördükçe gözüne yaş mı dolarmış?. Bu, sevgilisine yanıp yakılmak için mi söylemiş ? Ne gezer... Gök yaşlariyle göz perdelendiği için sevgiliyi görememek — Bir buluş. Hoşuna gitmiş bu buluş Fuzulî'nin... Kimbilir ne kadar da sevinmiştir. Herkesin kolaylıkla yapamıyacağı bir şiir oyunu — hüsnü talil — buldum diye... Olurmuş yazmış...

O gazellere, kıt'alara bakıyor da insan, bütün o şiirler gerçek aşk şiirleri olsaydı, yazarlarının genç yaşta verem olup ölmesi gerekirdi diyor...

«Bütün hikmetlerle, büyük büyük düşüncelerle dolu şiirler unutulur, küçük bir aşk şiiri gönüllerde yer eder». (5) Ben öyle düşünmüyorum. Ataç, örnek olarak aldığı Tevfik Fikret'e baksın : His ve hayallerini anlatan değil de, düşüncelerini söyliyen şiirleri ayakta kalabilmiştir.

«Bizde şairleri, hikâyecileri devlet öteden beri koruyor, korumaya, onların geçimlerini sağlamıya çalışıyor. Birer iş veriyor onlara.» (6).

Sayın okuyucular. Bundan sonra Orhan Kemal'in, Sait Faik'in, Yaşar Kemal'in, Orhan Veli'nin, Oktay Rifat'ın, Melih Cevdet'in isimlerini buraya sıralıyamadığım bir çok san'atçının, nerede olduğunu, ne iş gördüğünü merak ederseniz, Nurullah Ataç'a yazın. Ataç size onların hangi devlet memuriyetinde çalıştıklarını şüphesiz bildirecektir.

Bay Nurullah, «bu çağun kişisi kalabalıklar kişisi değil, yalnızlıklar kişisidir» diyor (7). Bu hükmün yanlış olduğu o kadar bilinen bir şeydir ki, üstünde durmıya değmez. Ama şu şaheser (!) buluşundan ötürü Ataç'ı kadar kutlasak (!) azdır :

«Bizim şairlerimiz san'atın san'at için olacağına inanırlar. Başka bir ereği olabileceği akıllarına bile gelmez» (8)

Esat AHMET

(1) Sözden Söze, S: 17.
(2) » » S: 40.
(3) » » S: 39
(4) » » S: 20.
(5) » » S: 22.
(6) » » S. 56.
(7) » » S: 10.
(8) » » S: 88.

Tiki Tak

Atlaı nallı gider
İnsanlar yalın
Tiki tak tiki tak

Yaşamamız cakalı
Tiki tak tiki tak
Yaşa aslan Cinotri

Amerikan bezidir
Giydiğimiz don
Tiki tak tiki tak.

Cahit IRGAT

Meksika Rönesansı

(Başı 1. de)

olağan üstü istidatlar yetiştirildi.

Meksika halk san'atının zenginliği ve çeşitliliği göz önünde tutulursa, böyle şeylerin olması çok şaşırtıcı değildir. El san'atları kültürü içinde yaşıyan Meksika'lılar kendi çömleklerini, hasırlarını, ev eşyalarını ve battaniyelerini dekoratif bir zevk ve anlayışla kendileri yaparlar. Oyuncakları mücevherleri, cilâlı tahta işleri ve merasimlerde kullandıkları eşyalar, en eski zamanlara kadar uzanan sürekli artistik işçilik geleneğinin şahitleridir. Meksikada her bölgenin, kendisini meşhur eden bir özelliği vardır. Böyle bir geçmişe sahib olan halk, diğer san'at şekillerinin gelişmesi için çoktan hazırlanmıştı.

San'atçılar, hükûmet binalarındaki dıvar resimlerinin san'ata belirli sosyal fonksiyonunu geri getireceği fikrini, konferanslar ve makalelerle savundular. Daha İspanyadayken Siqueiros, bu gelişmeyi önceden haber vermişti. Onun görüşünün inkilâpçı karakteri, «konuyu üslûp kadar önemle ele almasıdır». Bu düşünce az zamanda Meksika resmine hâkim oldu. Siqueiros, kendi resminin şekil ve helecan kuvvetini, bizzat modelden alması gerektiğine, fakat modelin sırf san'at canbazlığı imkânını vermek için serilmemesi gerektiğine inanıyordu. Ona göre bu sâdece «ukalâların primadonnaların ve yarım yamalak bilgili heveskârların kısır hareket tarzıdır». Siqueiras eski Meksika san'atının incelenmesine taraftar olmakla beraber «sıkıntı verici bir arkeolojik rekonstrüksiyon» hatasından sakınılmasını istiyor, onun yerine «harikulâde dinamik olan, çağımıza» katılmayı savunuyor. «Klâsik san'atçılar gibi bizde gayemize, estetik muvazenenin ihlâl edilmemiş kanunları içinde varmalıyız. Biz onlar gibi kelimenin tam mânâsıyla usta ve onlar gibi yapıcı bir zemine ve büyük bir samimîyete sahip olmalıyız» diyordu.

1922 de «Teknik İşçiler, Ressamlar ve Heykeltraşlar İnkilâpçı Sendikası» kuruldu. Yılın sonuna doğru hükûmet binalarının resimlenmesi için hükûmetle ilk mukaveleler imzalandı. Sendika, işçilerin sâde teşkilâtlı bir gurup şeklinde hareketlerini birleştirmekle kalmadı ; kuvvetli ve canlı ifâdelerle «san'at için san'at» anlayışının bir «safsata» olduğunu ilân etti. Bu sendikaya bağlı olan san'atçılar en mühim olarak sosyal bir gayesi olan san'atı yaratmakla ilgilendikleri halde, kitle san'atının faydalı ve inkilâpçı olması emredilmiş addettikleri fikirlere köle olması zorunda olduğuna inanmıyorlardı. «Samimî ve kuvvetli olarak sırf heyecandan mülhem olan ve ustalığın estetik kanunlarına göre çizilen bir pano kendi modelini kendi meydana getirecektir.»

Bu yeni dıvar resimleri, çalışmalarının mihrakı Meksiko Siti'deki Millî İhzarî okuldu. Bu okulda daha 1923 te Rivera ve yardımcıları (Leal Revueltas, de la Canal, Guerrono, Siqueiros ve diğerleri) bir hayli sayıda önemli pano bitirmişlerdi. Burada Orozco san'atının zengin inkilâpçı tecrübesini aksettiren en önemli ilk eserini yaptı. Siqueiros'un ihzarî okuldaki resmi, onun Meksikadaki dıvar resimlerinin bir kaç önemli örneklerinden biridir. Rivera'nın « Felsefe Taridi» fresklerinde ulaştığı tesir basitliği ve büyüklüğü, onun üzerindeki eski İtalyan dıvar resimlerinin ve Bizans mozaiklerinin tesiri sayesindedir.

Harç hazırlıyan işçilerle aynı ücreti alan tulum giymiş san'atçıların görünüşü arkadaşlık duyguları ve züppelikten uzak oluşları emsalsizdi. San'atçılarla işçi arkadaşları arasındaki bu duygu dayanışması, gerçek arkadaşlık, onların yaptıklarına orta tabakayı şiddetli muhalefetten alıkoyamadı Mürteci basın şiddetle saldırdı. Fakat ressamlar, halâ dalgalanan Meksika san'at inkilçbını başarmağa karar vermişlerdi. Halkın parasını israf ile itham edilen Eğitim Bakanının dairesine dilekçeler ve komite temsilcileri aktı. Sonunda bu komite azaları ve bazı kimseler hazırlayıcı okuldaki dıvar resimlerinden bazılarını çocukları vasıtasiyle kazdırdılar. San'atçılar bir müddet bellerinde tabacalarla çalıştılar, resim yapmağa devam ettiler. Fakat siyasette Calles'in idaresi altında bir geriye kayış oldu ve yeni bir güzel San'atlar Bakanı tayin edildi.

Bunun üzerine Rivera ile Roberto Montenegro hariç bütün gurubun işine son verildi. Sendika artık mevcut olmadığı halde verdiği örnek asla ölmedi. Resim okulları, zanaat merkezleri, dokuma ve işleme kursları ve heykel atelyeleri nasıl meydana geldiyse bir ikinci dıvar ressamları nesli de öyle doğacaktı. Meksikalı ressamların, Meksika dışında ve ulaştıkları başarı sonraları başka bir Eğitim Bakanının hükûmet binalarındaki dıvar resimlerine taraftar olmasına yaradı. Sendikanın geleneği arasındaki zaman içerisinde Guadalafara ve Vera Garuz'da devam ettirildi. Canlı bir edebiyat ekolü bununla paralel yürüdü.

A. B. D. de san'atın hükûmetçe desteklenmesi meselesi daha ortada yokken bile modern Meksika hareketinin, dıvar resmi anlayışının gelişmesine çok tesiri oldu. A. B. D. de Rivera Orozco ve başkaları tarafından yapılmış olan dıvar resimleri, burada, sosyal realistlere kuvvetle tesir etti..

«Gelecek sayıda : DIEGO RIVERA»

Bernard. S. MYERS

— Teksas Ün. San'at Tarihi misafir Profesörü —

Oyun Yazarlığı

Edebiyatçı, eserini yazarken önce okuyucuyu düşünmek mecburiyetindedir. Fakat tiyatro için yazarken, okuyucudan çok, sahneye koyanı, oyuncuları göz önünde tutarak, eserini sahne kurallarile, teknik tariflerle doldurur. Okuyucuyu hiç ilgilendirmeyen bu kurallar, dikkati dağıtır, kafayı allak bullak eder, konu ile muhtevayı ikinci plâna atar. Tiyatro oyunlarının kitapları işte bu yüzden fazla okunmamaktadır. Çünkü, «Kulisten bir çığlık sesi gelir», «Güneşin batmakta olduğunu belirtmek için, sahnenin ışıkları yavaş yavaş karartılır» gibi sözler okuyucuyu gerçekten zerre kadar ilgilendirmez. Bu cümlelerin ancak şöyle yazılması, kişiyi eserin havasına sokabilir : «Bitişikteki odadan bir çığlık sesi duyuldu», «Güneş batmaya başlamıştı, hava yavaş yavaş kararıyordu. «Ömrünü valnız oyun yazmakla geçirmiş kabiliyetli bir yazar, eserlerini tiyatroda görememiş kişileri faydalandıramıyacaktır. Gerçi Shakespeare veya Molière okunuyorlar ama, bir Balzac veya Gogol gibi, geniş kitleye hiç bir zaman yayılamamışlardır. J. Steinbeck'in tecrübesi, bence en doğrusu... «Fareler ve İnsanlar»ı da, «Alev»i de, oynanmak için yazdı. Ama bir edebiyatcı olarak, her şeyden önce okuyucularını düşünmüş. Bu eserleri birer oyun olmakla beraber, içlerinde sahne tekniği ile ilgili tek cümle yoktur. Varlık yayınevi oyun bastırmıyor. Sebep olarak ta okunmadığını ileri sürüyor. Bu görüş de bence doğru. Bununla beraber yayıntarı arasında zikredilen iki eser de çıktı. Bunlar oyun oldukları halde, pek âlâ sıkılmadan okunabiliyorlar. Eserlerini sahneye koydurmak endişesinin, yazara, roman tekniğinden büyük fedekârlıklar ettirdiğini sanmıyorum. Esasen bugünün roman tekniği, Balzac veya Dickens devrindekinden farklı olmalıdır. Yirminci asrın sinirleri gerilmiş insancıklarını, psikolojik boğuntulara getirmeyen, sade, açık, derli toplu romanların devri başlamıştır.

Bazı İsveç gazeteleri, çevirdiği bütün filmlerin senaryolarını kendisi yazmış olan Charlie Chaplin'e, Nobel Edebiyat Armağanının verilmesi gerektiğini savunmuşlar. Böylece büyük bir edebiyatçı olarak kabul edilen Şarlo'nun eserlerini kim okumak istemez?. Hele filmlerini görmemiş olanlar... Lâkin o senaryolar bugün oldukları gibi yayınlansalar, kamera hareketerinden, kadar tariflerinden, okuyucuyu hafakanlar basar. Eğer Chaplin, onları roman olarak yazarsa, dünya okuyucuları büyük bir yazar kazanmış olurlar.

Ziya METİN

Beraber

15 günlük fikir - san'at dergisi

Sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden :

METİN ÖZEK

Telefon : 27423

P. K. 38, Aksaray - İstanbul

Abone bedeli :

1 yıllık 400 Krş. Altı aylık 200 Krş.

Beyoğlu Basımevi

Beyoğlu, Tünel Galip Dede No. 59

15 ARALIK 1952

Memleketimizde Musiki yayılıyor mu ?

Evet, memleketimizde musiki; ama caz, kötü meyhane, eğlence musikileri değil, tutar taraf, olan musiki yayılıyor mu ? Meseleyi sadece batı musikisi yönünden alalım da, batı tekniği ile düzenlenmiş musiki yayılıyor mu diye soralım isterseniz ? Bu iş için önce bir ölçü bulmalıyuz. Musiki olaylarının çokluğunu yapan yabancı musikicilerin memlekete uğramaları bir ölçü olamaz. Batı musikisi girdi gireli bu iş var. Eskiden de bir çok usta musikiciler gelmiş. Hemencecik aklına düşenlerden, Vieutemps, List, Hegel, daha yakınlarda Morteau, Heifetz, Hubermann v.b. var. Zaman zaman iyi kötü musiki toplulukları kurulmuş. Orkestralar, armoni mızıkaları, oda musikisi toplulukları... Hattâ bazıları bugünkülerden bile üstünmüş(

Musiki olaylarının sıklığı da o kadar önemli değil. İlgi çekmedikten yahut böyle olaylara ilgi gösterenler hep aynı kişiler olduktan sonra ; sıklığı neye yarar. Fakat son cümleden bir ölçü çıkartabiliriz. Musiki, ile ilgilenenlerin hangi toplum katından geldiğini, kimler olduğunu araştırmakla işe başlayalım. Eğer bu musiki ile ilgilenenler çenberinde eskiden bu yana bir genişleme, başka toplum katlarına doğru uzanma varsa...

Eskiden bu gibi olaylar, saray ve onun az ötesindeki dar bir çevreye mahsus kılınmışmış. Bu çevre genişlemiş ; içine frenk özentisi paralıları, asalet taslaklıları, devlet ricalinin ileri gelenlerini de almış. Toplum düzeninde değişmeler olunca,, saray kalmamış. Ona basamak basamak yakın olanlar da silinmiş. Fakat çevrenin içindekileri belirten soyut kavram gene aynı kalmış. Belki halka biraz yaklaşmış. Ama sadece yaklaşmış. Sonra da duralamış.

Bugün memlekette musiki, okumuş - yazmışlığı, yaşama durumu oldukça iyi, olanların ilgisini çekmekten ileri gidemiyor. Onu yürütmek için harcanan güç de boşuna. Toplum eğitimini, san'at kültürünü yaymadıktan; onları yaratacak ekonomik imkânları sağlayamadıktan sonra. Ama öyle bir toplum doğabilmesi için, san'attan faydalanmak, kişilere san'at yolu ile etki etmek yerinde olur diyeceksiniz ! Demek ki konu, başka yollardan gidilerek kırılması gereken bir «daire - i faside» içinde.

Bu durumda yabancı bir musiki ustasının konseri dolup dolup boşalsa da, gün aşırı yeni biri gelse de, musiki yazarları tenkidcileri türeyip sütunlar döşeseler de musiki piyasamızda bir canlılık, bir ilerleme var diyemiyoruz.

Değil mi ki, bu olaylar halka doğru gidişte adımlarını kısmış !

Nihat BURUŞUK

ANKARADA TİYATRO

Gölgeler

— 1 —

Geniş bir reklâm kampanyası ile Devlet Tiyatrosunda temsiline başlanan «GÖLGELER» ruh ve his tahlilini birinci plâna alan metafizik bir eser olmak iddiasındadır. Şüphesiz iddia etmek başka, başarmak başka şeydir. İlkin konu üzerinde duralım: Elit tabakaya mensup bir karı koca var. İkisinin de hayallerinde birer aşık yaşıyor. Babanın her an bir felâkete uğrıyacakmış gibi vehimleri bütün temsil müddetince devam ediyor. Sahnenin içinde bu ağır hava o kadar kesif bir sıkıntı yaratıyor ki ; İnsan tiyatroya hürmetsizlik olmasa, salondan derhal dışarıya kaçar. Sahnenin loşluğu içinde baba veya anne hayal kurmaya başlayınca, düşüncülerindeki âşıkları, sessizce yanlarına yaklaşıyor. Gamlı bir sesle konuşmalar başlıyor. Babanın arkadaşı, kambur komşu piyesin içine bir türlü yerleştirilememiş bir tip. Evin bir kız, bir oğlan yetişmiş çocukları başka bir havada. Kızın nişanlısının zengin bir aileden olduğu anlaşılıyor. Eserin en hareketli tipi kızdır, piyesi ayakta tutmağa çalışan hep o... Evin oğlu bir kaç cepheli bir kahramanı temsil eden tipik bir snop. Kızkardeşi ona, hiç bir kadının kendisini sevmiyeceğini söyler, o da bunun aksini isbat için ve kadınların gözünde kendini büyütmek gayesi ile, genç hizmetçi, kıza sarkıntılık eder. Temsilin hemen yarı zamanı, babanın kambur komşusu ile yaptığı sahbetle geçer.

Baba kalp krizinden ölünce ölüsü etrafında kızılca kıyamet kopar. Kasanın, sandığın anahtarları aranır ve neticede ceset ortada bırakılarak hepsi bir köşeye dağılır. Ahmet Muhip Dranas'ın piyeste zaman unsurunu tanımadığı söyleniyor. Ben piyesin hangi devirde geçtiğini kestiremedim. Kahramanların giydiği kostümler; bir İngiliz asılzadesinin hayat tarzını karşımıza çıkarıyor. Büyük masraflarla meydana getirilen bu dekorlara, kostümlere acımamak elden gelmiyor. Harcanan meblâğın yekûnunu bilmiyorum ama ; Shakes - peare'in iki tragedyasının masrafını karşıladı sanıyorum.

— 2 —

«Gölgeler» i seyrettikten sonra, Halit Ziya'nın «Akş-ı-memnu» ile «Mai ve Siyah» romanlarını hatırlamamak elden gelmiyor. Devrinde Avrupalı roman olmak iddiası ile yazılan bu eserler, şimdi tozlu raflarda ebedî uykularını uyuyorlar. Ama edebiyat tarihçileri onları zamanlarına göre değerlendirecekler. Yani o çağın burjuvazisini öğrenmek için, «Mai ve Siyah»ın karıştırılması icab edebilir. Ahmet Muhip'in piyesi bu kadar da değil. Dil güzel ama, yazı dili olarak. Tiyatroda böyle şairane bir lisan olmaz demek istemiyorum. Olur ama, aslı olan vak'aların atmosferine göre ; akımına göre konuşmaktır. Çünkü tiyatro dili, ne tam yazı dili gibi kitabı olacak, ne de tam konuşma lisanı gibi tabiî... Tiyatroda devrine, tiplerine ve olayların cereyanına göre konuşulur. Güzel yazılmış, beşeri tarafı olan bir piyesi seyretmek, bizi daha ziyade tahlil ve tekemmül seviyesinden insanca düşünmek yolunda yürütür. İnsanlar, yaşadıkları hayattan çok daha zengindirler ; günlük yaşayışlarında tüketemedikleri bir canlılık vardır. İşte tiyatro eseri, bu kaynakları en ince teferruatına kadar açar ve âdeta teşhir eder. Yıllar var ki toplum hayatı; ferdî hayattan çok eserlerimize konu oluyor. Fortunat Strowsky'nin dediği gibi: «Hiç kimsenin yalnız başına sevinmeğe, kederlenmeğe ve çalışmağa hakkı yok». Halit Ziya romanlarını, yirminci yüzyılın başında yazmıştı ve o, çağının Avrupalı yazarı sayılıyordu. Ahmet Muhip'in vagonlar dolusu toplum meselesi dururken, ferdî konular üzerinde ısrar etmesini bilmem nasıl izah etmeli ?

— 3 —

«Gölgeler»in temsiline gelince ; hemen her sahneye çıkışında başarılı bulduğumuz Şahap Akalın'ı; melodrama kaçar gördük. Acaba bu, piyes yazarının, çok fazla olduğu söylenen tesiri ile mi oldu? Şahap bir evvelki temsilde «Tersyüz»de yarattığı kahramanın hareketlerindende kurtulmuş sayılmaz O nu, hep Tersyüz'deki hali ile seyrettim. Sonradan Saim Alpago'ya verilen komşu rolünde, bu aktörü ilk defa tipine lâkayt buldum. Niçin sesinin tonunu değiştirmek lüzumunu hissediyor ? Anne rolünde Nermin Akagündüz, hizmetçi rolünde Jale Uzman, doktor rolünde Suat Taşer, delikanlı rolünde Şeref Gürsoy ölçülü ve tabiî olmayı bildiler. Halkın pek az ilgi duyduğu bu piyeste Handan Uran, Nuri Altınok, Serap Sezer cidden başarılı bir san'at gücüne sahip olduklarını gösterdiler. Bilhassa, ilk defa sahneye çıkışına şahit olduğumuz Serap Sezer, (Nar çiçeği elbiseli kadın) rolünde çok şeyler vâad eden bir istidat olarak göründü.

Netice olarak denebilir ki, Devlet Tiyatrosunun şimdiye kadar sahneye koyduğu piyesler içinde «Gölgeler» kadar az ilgi gören bir eser hatırlamıyorum. Kıymetli genç san'atkârların bütün gayretlerine rağmen «Gölgeler» gölge bir eser olmaktan kurtulamadı.

Ö. F. TOPRAK

Jacques Janvier'le konuşma

(Başı 1. de)

Aynı şekilde Armand Salacrou'yu, Marcel Ayme'yi ve nihayet J. P. Sartre'ı zikredeceğim. Sartre, Gizli Celse, Kirli Eller, Saygılı Yosma ile yepyeni, felsefî bir tiyatro şekli yarattı.

— Fransız tiyatrosu ile Amerikan tiyatrosu arasında ne gibi bir fark buluyorsunuz ?

— Fransız tiyatrosu ile Amerikan tiyatrosu arasında pek büyük bir fark vardır. Bu sonuncu, edebî tiyatroya nâdiren yaklaşır. Metin orada pek ikinci derecede bir rol oynar ; hattâ bazan varlığı yokluğu birdir. Bunun neticesi, fransızcaya tercüme edilen hemen hemen bütün Amerikan piyeslerinin mutlak olarak oynanamaz (injouable) oluşu oluyor. Mütercim - müellif eserin ancak ana fikrini muhafaza edebiliyor ve eseri tamamen yeniden yazmak zorunda kalıyor; oysa ki bir Fransız piyesi aslına sadık, edebî bir tercüme ile oynanabilir. Bu yüzden aşağı yukarı her Fransız tiyatrosu metinde adaptasyona razıdır, hele diyaloglarının edebî kalitesi pek aşağı olan yazarlarda.

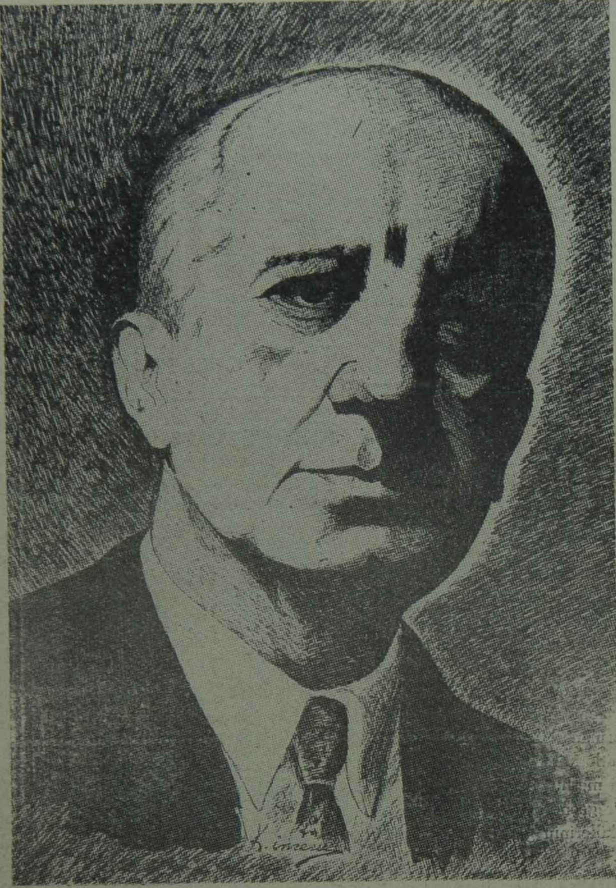
Hikâye

— Dizlerim tutmuyor aman allah
Gözlerimi fıldır fıldır yanıyor,
Kafam dönüyor aman allah,
Ellerim titriyor çaresiz —
Baktık herifin ateşine,
Çontan kırkbiri bulmuş,
Konuşamıyorum -diyor- her yanım sızı,
Dili ağzının içinde döner,
«Ölür bu be» dedi, Konyalı Rıza;
Tevellüdünü bilmem ama,
Kendisi iyi insandır,
Mert kişi, namuslu kişidir.
«Götürsek -dedi- hastaneye»
Saat gecenin on biri üstelik kar yağıyor
Eskişehir kışı bu amansız olur
Poyrazı deli olur, vurdu mu soğuktan
donarsın.
Kaputun cebine ellerini, zor sokarsın.
Çektiler cibi avluya sırtladılar İsmaili
Koğuşlar sustu geceye karşı
Cibi sürüp gittiler geceye karşı...
Anladı İsmail ofladı,
Sapsarı benzine kar yağıyordu.
Yeniden sırtladılar İsmaili
Konyalı Rıza en önde
Girdiler hastaneden içeri.
Nöbetçi doktora culus çaktılar
Herifin yüzü karmakarışık.
Gömleği yeni bembeyaz -
Elleri gömlekten geri durmaz..
Bir defa nabzını ellemedi İsmailin
Ateşine bakmadı,
Çekip çıkardı bir kinin ampulu
Ver etti hastanın kıçına
Haydi -dedi- alın götürün.
Aman doktor, zaman doktor,
Gözünü dinin seveyim doktor, bu herif
ölür be doktor
Yazık olur memleket evlâdına.
Ne söyledilerse tınmadı herif
Konyalı sırtladı hastayı
Kar düşer sırtlarına kaputuna
Üryan bir gecedir namuzsuz amansız
bir kış gecesi
Bütün damarlar yarı yarıya donmuş...
Üç yüz metre yürümeden henüz,
Bir titremedir aldı İsmaili
Konyalı Rızanın boynunda gevşedi kolları
Sırt üstü düştü karlara.
Elleri ve yüzü mosmor
Kaskatı bütün vücudu
Öldü mü diyeceksiniz ?
— Ne yapsın fakir ?—
Öldü tabiî.

Cengiz TUNCER

BİZE GELEN KİTAPLAR

Cesur delikanlı
William Saroyan'dan hikâyeler
(Çeviren : Suat Taşer)
YEDİTEPE YAYINI 100 krş.
Büyük Uyanış
F. H. Tökin'in yazıları
Mavi Yayını 25 krş.
Gariplik Üstüne I
İsmet Üstek'in şiirleri 50 krş.

(Paul ELUARD) 1895 — 1952

Goran Kovatchitch'ın mezarı

Kardeşlerim, biz iyi insanlarız,
Hayat şiirlerimin boyunca fışkırır,
Hayat gayretlerimizin boyuncu büyür
Ve hepimiz de ölümü hiçe sayarız.

Kardeşlerim, dünyada istirap hâkimdir,
Yalnız iyilik bize barışı veremez,
Yalnız güzellik küfürleri bağışlıyamaz,
Çünkü günün kıymeti bilinmemektedir.

Biz, niçin olduğunu bilmeden seviliyorduk,
Fakat bugün siz onu biliyorsunuz.
İşte mısralarımın ve talihimizin önünde
Sevinçle kabarmış bir göğsün karşısında
Durur gibi duruyorsunuz.

Ben intikamımı aldım, nefesim duyulur,
Sizin sesinizde ve göz yaşlarınızda
Ben kazandım, düşüm gerçek oldu,
Oğullarımız yazın meyvalarından faydalanacaklar
Kışın güçlüklerini bilmeden.

PAUL ELUARD çeviren : S. ŞENDİL

Gabriel Peri

Bir insan öldü başka silâh bilmeden
Hayata açık kollarından gayrı
Bir insan öldü başka yol bilmeden
Mavzerlerin kıpraştığı yollardan gayrı
Bir insan öldü vazgeçmez halâ döğüşten
Ölüme karşı o karanlığa karşı

Madem ki onun istediği şeyleri
Biz de istiyoruz
Esenlik diyoruz ışısın bir
Gözlerin gönüllerin derininde
Adalet diyoruz ışısın yeryüzünde

İnsanı yaşatan kelimeler vardır
Hani yunmuş arınmış kelimeler
Sıcaklık diyelim güven diyelim
Örneğin aşk adalet meselâ hürriyet kelimesi
Çocuk kelimesi insanlık kelimesi gibi
Sonra bazı çiçeklerin bazı yemişlerin ismi
Cesaret tilciği çalışma sözü
Kardeş kelimesi arkadaş kelimesi
Meselâ bazı ülkelerin köylerin ismi
Sonra bazı kadınların bazı dostların adı
Bizim Peri de onların arasında

Bizim dediysem boşuna değildi vurulduğu
Peri öldüyse bu hayat yaşamağa değsin diyeydi
Ondan öğrendik gücümüzün nelere yeteceğini
Biz diyorsam onun umudu halâ harlı diyedir

Paul ELUARD
Çeviren : Can YÜCEL

Paul Eluard'ın ölümü

Çağdaş dünya şiirinin dev şairlerinden Paul Eluard 19 Kasım 1952 Çarşamba günü sabahı saat 9 da hayata veda etmiş bulunuyor. Büyük şair üç aydanberi anjin dö puatrinden rahatsızdı. Bütün çalışmalara, uğraşmalara rağmen ne yazık ki kurtarılamamış, dünya edebiyatı seçkin bir şairini kaybetmiştir.

Ölümü yalnız Fransada değil, bütün memleketlerde büyük yankılar uyandıran Eluard'ın cenazesi önünde Aragon, Elsa Triolet, Claude Roy, François Billoux, ressam Picasso, ressam Fougeron gibi tanınmış kimseler ve büyük bir halk kütlesi saygı duruşunda bulunmuşlar, büyük şaire karşı son ödevlerini yerin getirmişlerdir.

Paul Elouard 1895 de Paris civarında Saint - Denis'de doğdu. Ailesinin hali vakti pek parlak değildi. Düzgün bir tahsil yapamadı, hastalandı, okuyamadı. Sonra da asker oldu. Askerliği sırasında gazla zehirlendi. Birinci dünya savaşından sonra Paulhan, Breton, Aragon, Tzara, Soupault, Picabia ve Desnos ile Dadaiste harekete karıştı. 1924 yılında dünya gezisine çıktı; öldü sandılar. Daha sonra Doktor Breton'la surrealiste ekolün en parlak şairi olarak görüldü. Son savaşta Fransa Alman işgaline uğrayınca mukavemet hareketini destekliyen san'atkârlar arasında önemli rol oynadı

Bütün dünyanın üzerinde dikkatle durduğu şair artık aramızdan ayrılmıştır. O gerçek şiirin zirvesine erişmişti. Ölümüyle dünya edebiyatı çok büyük bir kayba uğramıştır.

Paul Eluard'ın ölümü üzerine Fransız yazarlarından Claude Morgan, Aragon ve François Mauriac'nın fikirlerini aşağıya alıyoruz :

«Paul Eluard şiirin kudretine kuvvetle inanıyordu. Nitekim şiir sayesinde axk ve âdaletin kudretini, kendi kudretini kabul ettirdi, Onu mukavemet hareketinde tanıdım. «Şiir ve Hakikat» eserini yazmıştı. (1842). Gazetemde çalışmasını rica etmiştim. O bunu memnuniyetle, severek kabul etmişti». — Claude MORGAN —

Benim için Paul Eluard'ın ölümünü gördükten sonra hakkında konuşmaktan daha güç bir şey olamaz. Onunla tam 34 yıldır tanışırız. O kaybolan gençliğimin en aziz arkadaşı, karanlık günlerimin dostuydu. Son günlerinde müşterek hayatımızdan, rüyalarımızdan, kavgalarımızdan, ümitlerimizden bahsetmiştik. O Fransanın en büyük şairlerinden biriydi. Çocuklar bile tay tay durmağa çalışırlarken Onun Hürriyet şiirini buseler. O insanlığın şairidir. Ölüme karşı birleşen insanların şairidir.

—ARAGON—

«İnanışları başka başka olan politikacılar bile Paul Elouard'ın ölümü karşısında birleşmekten kendilerini alamıyorlar. Paul Eluard gerçekten büyük bir şair midir ? Evet, hakikat şudur ki o bütün dehasıyla şiirin ta kendisiydi. Hürriyet şiirini bilmeyen yoktur. Bütün Fransanın öğrencileri bu şiiri ezbere bilirler.

François MAURIAC

...Corso'daki o güzel pastahaneyi halâ görür gibiyim; beni durdurmuştunuz. Sarışın, küçük bir oğlan çocuğu, ayaklarının üzerinde kalkmış, pastalara bakıyordu. Onunla birlikte dükkâna girdiniz; ve eminim ki, Roma'nın küçük fakirlerinin vitrinlerde görüp hayran oldukları şeyleri ellerinde gördüğü zaman, o çocuk mucize denen şeye inanmıştı. (P. Eluard'ın hatırası : Janine Bouissounouse).

Bu satırlarla Paul Elouard'ı kısaca tanıtmaya çalıştık. Ölümü hakkında günlük basınımızda bir şey yazılmaması çok acıdır. Hatırası önünde saygıyla eğiliriz.

Vildan AKSU